

FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

Slutreplik till Olof Holm om stalotomterna

Wepsäläinen, Anders

http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/2016_256

Fornvännen 2016(111):4 s. 256-257

Ingår i samla.raa.se

Debatt

Slutreplik till Olof Holm om stalotomterna

Olof Holm har recenserat min bok om stalotomterna och därefter kommenterat mitt svar på hans recension. Men i stället för att argumentera mot mina invändningar, går han tillbaka till sådant som jag redan utrett och avvisat. Han upprepar påståenden som enligt min mening är grundlösa, som om de vore etablerade sanningar.

Ernst Manker myntade i sitt stora verk om stalotomterna idén om »samiska markörer», även åberopade av bl.a. Inga-Maria Mulk. Två av de kännetecken som skulle påvisa ett samiskt ursprung för stalohyddorna var att härden är centralt placerad och tvärställd. Detta avvisade jag i min bok med frågan hur den annars skulle kunna vara ordnad i en så liten hydda, för att utnyttja utrymmet och värmekällan så effektivt som möjligt. Nordmännen var väl lika kloka som samerna och tillämpade den enda praktiska lösningen, oavsett hur hårdarna i de betydligt större nordiska långhusen, där man levde, arbetade och sov längs med långväggarna, var inrättade.

Holm menar också att stalotomterna måste vara samiska hyddor eftersom torvhus på Island och i Norge oftast är stora och att små torvhus där saknar hård eller har en excentriskt placerad hård. Man kan ju bygga ett torvhus i vilken storlek man vill och inte större än vad behovet påkallar. Långhusen var avsedda för permanent boende och skulle rymma allt gårdens folk och ofta även få. De i det sammanhanget uppförda, mindre torvhusen hade ofta en speciell funktion som kokhus eller smedja, där härden hade en annan primärfunktion än att lysa upp och värma de boende. Stalohyddorna däremot var tillfälliga uppehållsplatser; jaktstationer eller replipunkter på färden mellan Hålogaland och Finnmarken menar jag.

Holm anser att torvhus vore uteslutna eftersom torvmossar är sällsynta i fjällen. Detta bygger på ett missförstånd. Jag hävdar i min bok att man använde grästorv. Mossstorv lämpar sig i och

för sig också för husbygge och har förvisso använts så på sina håll. Men det material som även de svenska samerna sedan ett århundrade använt till torvkåtor är grästorv.

Sedan återkommer Holm till frågan om traditionens tillförlitlighet som källa, vilken han avfärdar. Men tolkningen av stalotomterna som nordiska är inte avhängig av traditionen, fastän denna enligt min mening utgör ett starkt stöd. I det perspektivet är det märkligt att Holm med sådan emfas anammar det av Liedgren & Bergman konstruerade förslaget till hydda som skulle ha stått på vallen. Denna skapelse saknar all historicitet. Inga data stödjer denna fantasiprodukt. Som jag också tidigare påpekat är det ovisst om den förmodade bågstångskonstruktionen ens var känd bland samerna under stalotomstiden.

Holm påpekar att det i Nordnorge förekommer rikligt med ortnamn med *stalo-* som förled. Det är ett lån av det urnordiska ordet för järn. Likaså finns även i Sverige, från Jämtland och uppåt, och därtill österut långt ner i skogslandet, åtskilliga *stalo-*ortnamn och andra samiska ortnamn som återgår på urnordiska språkliga lån. Det senare gäller de samiska språken generellt. Holm och jag är överens om att det visar att samisktalare under stalotomternas tid levde i det som nu är nordligaste Sverige. Men han menar att den rimliga slutsatsen av detta är att stalotomterna skulle vara rester av samiska byggnader. Ett sådant tankesprång behöver underbyggas bättre.

Jag ställer i min bok ett antal frågor till de historiker och arkeologer som förfäktar idén om stalotomternas samiska ursprung, men ingen har hittills svarat. Om Holm vill bemöta mina ställningstaganden kan han inte bara ignorera att jag redan tydligt emotsagt i stort sett alla de tolkningar han hävdar. Jag har lagt fram ganska tunga argument för att det på stalotomternas grund har stått en byggnad med väggar uppbyggda av gräs-

torvblock i nordisk tradition. Innan Holm framför starkare argument för sin övertygelse kan jag inte se att vi kan komma så mycket längre i denna

fråga, och jag betraktar därmed detta meningsutbyte som avslutat.

Anders Wepsäläinen
Kyndelsmässogränd 7
SE-126 37 Hägersten
anders@animagica.se